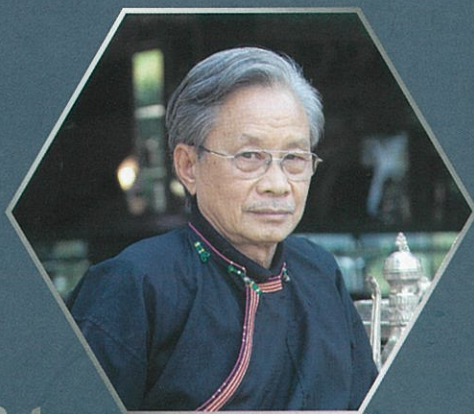

เครื่องเงิน
Silver

เครื่องเงิน

“เงิน” เป็นโลหะสูงค่าอีกชนิดหนึ่งที่มีธรรมชาติความยืดหยุ่นตัวสูงคล้ายคลึงกับทองคำ จึงได้รับความนิยมนำมาใช้ควบคู่กันไปใน การสร้างสรรค์ของสูงต่างๆ เป็นต้นว่า พระพุทธรูป เครื่องพุทธรูป สิ่งของเครื่องใช้ประกอบฐานะ เครื่องประดับ บ่งบอกถึงอำนาจและความมั่งคั่งเช่นเดียวกับทองคำ

หลักฐานการใช้โลหะเงินในสังคมไทยมีมาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ในฐานะเงินตราแลกเปลี่ยนสินค้าและเครื่องประกอบการบูชาในพระพุทธศาสนา แม้แต่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ ตำนานสิงหนวัตินี้กล่าวว่า สมัยนั้นมีต้นตระกูลไทยสายลาวจากอพยพลงมาจากสวรรค์โดยมีบันไดเงินทอดลงมา พอดีบ้านเรือนแล้วก็เอาบันไดนั้นมาทำเป็นแท่นรองนั่งปกครองบ้านเมืองที่เรียกว่า “เมืองเงินยวง”

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าการช่างเงินเริ่มขึ้นทางภาคเหนือของไทย ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยพระเจ้าเม็งรายโปรดฯให้สถาปนาวัดกานโถมขึ้นในเวียงกุมกาม แล้วนำช่างเงินช่างทองเข้ามาจากแคว้นพุกาม อังวะ เพื่อฝึกฝนเผยแพร่วิชาช่างตระกูลนี้ไปทั่วอาณาจักรล้านนา การใช้เครื่องเงินแพร่หลายต่อเนื่องไปถึงสมัยสุโขทัย ดังข้อความปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า “ใครใคร่ค้าช้างค้าม้าใคร่ใคร่ค้าเงินค้าทองคำ”

การช่างเงินเจริญถึงขีดสุดในสมัยอยุธยา มีเอกสารจากหอหลวงเรื่องคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมว่า “ถนนย่านป่าขันเงิน มีร้านขายขัน ขายผอบ คลับ ซองเครื่องเงินและถมยาค่า กำไลมือ กำไลเท้า ปิ่นช่น ปิ่นเข็ม กระจับปี่ พริกเทศ ขุนเพ็ด สายสอสังข์ สังวาลทองคำขี้รัก แลสายสวด ซื่อตลาดขันเงิน”

นอกจากนั้น ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถยังกำหนดให้ดอกไม้เงินดอกไม้ทองและเจียเงินถมยาค่าเป็นเครื่องยศอย่างหนึ่งของขุนนางศักดินา และในการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงส่งเครื่องราชบรรณาการเป็นเงินและถมไปยังพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ส่วนเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ส่งไม้กางเขนถมทองไปถวายสันตะปาปาที่กรุงวาติกัน

สมัยรัตนโกสินทร์ มีช่างเงินหลวงและช่างพื้นเมืองอยู่ที่บ้านพานด้อมกับบ้านถมยา ชื่อว่า บ้านพานถม อยู่ริมคลองคูเมืองนอกกำแพงพระนคร และมี บ้านหล่อ อยู่ต่อเนืองกัน บ้านพานถมทำเครื่องถม พาน ชัน ผอบเครื่องสำออง ส่วนบ้านหล่อทำเขียนหมาก เต้าปูน และในสมัยรัชกาลที่ ๕ เริ่มมีช่างทองชาวตะวันตกเข้ามาเป็นผู้ออกแบบเครื่องประดับทองและเงินให้กับทางราชสำนัก ส่งผลให้ช่างหลวงหลายคนสามารถพัฒนาฝีมือขึ้นอย่างชำนาญ

นอกจากงานฝีมือเครื่องเงินตระกูลช่างหลวงแล้ว ยังมีช่างฝีมือของชนกลุ่มน้อยเผ่าไทยต่างๆ ที่สืบทอดอารยธรรมเฉพาะกลุ่มกันมาช้านาน ปัจจุบันงานช่างศิลป์ของทั้งสองกลุ่มได้ถ่ายทอดผสมผสานกันขึ้นเป็นเครื่องเงินร่วมสมัยหลายสกุลช่าง

อย่างไรก็ตามการสืบทอดงานฝีมือช่างเครื่องเงินโบราณที่เป็นงานมือล้วน ๆ ก็ยังได้รับการอนุรักษ์สืบสานไว้อย่างดีในฐานะมรดกไทยที่ไม่อาจปล่อยให้สูญหายไปจากสังคม

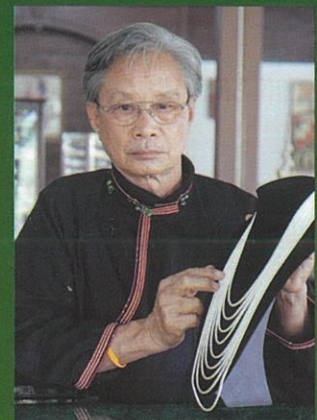

กมล แซ่เต๋น

ครูช่างเครื่องเงินแห่งชุมชนเขา

ครูกมล แซ่เต๋น คือผู้บุกเบิกสร้างชื่อเสียงเครื่องเงินชาวเขาเผ่าอ้าวเมี่ยน จนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและได้รับเชิดชูเกียรติให้เป็นหนึ่งในกลุ่มครูช่างผู้สาธิตงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินประจำศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้รวบรวมช่างผู้ผลิตเครื่องเงินชาวไทยภูเขา ให้เป็นกลุ่มก้อน สามารถขยายการผลิตและจัดหาตลาดรองรับ อย่างเป็นระบบในนาม “กลุ่มเครื่องเงินชมพูกุคา” ที่มีบทบาทอย่างสูง ในการเผยแพร่งานหัตถกรรมเครื่องเงินแบบฉบับเมืองน่าน

กมล แซ่เต็น

ครูช่างเครื่องเงินชมพุกา

ผลงาน รางวัล และเกียรติประวัติ

- ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม จากสถาบันราชภัฏอุดรดิตต์
- ศูนย์เครื่องเงินชมพุกาและหัตถกรรมเมืองน่าน ได้รับรางวัลสินค้า OTOP ระดับ ๕ ดาว
- เป็นผู้นำเอาหลักการบริหารจัดการอุตสาหกรรม เทคนิค และเครื่องมือสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานของกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเงินในหมู่บ้านห้วยสะนาว เช่น เครื่องริดแท่งเงิน เครื่องดิ่งเส้นลวดเงิน รวมถึงการนำเม็ดเงินบริสุทธิ์มาใช้แทนเงินโบราณทำให้ได้เครื่องเงินที่มีค่าความบริสุทธิ์สูงและสวยงามยิ่งขึ้น
- เป็นผู้พัฒนากระบวนการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์เครื่องเงินของจังหวัดน่าน ทั้งกรรมวิธีการผลิตและการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ
- เป็นวิทยากรท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตและประสบการณ์การบริหารจัดการงานอุตสาหกรรมเครื่องเงิน

ชื่อ-สกุล	นายกมล แซ่เต็น
วัน เดือน ปีเกิด	๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๐
สถานที่เกิด	อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
การศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ ๖ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
ที่อยู่	บ้านห้วยสะนาว หมู่ที่ ๒ ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน ๕๕๑๒๐
ที่ทำงาน	ศูนย์เครื่องเงินชมพุกา เลขที่ ๒๕๔ หมู่ ๔ ถนนน่าน-พะเยา ตำบลไชยสถาน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์ที่บ้าน/ ที่ทำงาน	๐๘๑ ๐๒๑ ๗๔๘๗, ๐๕๕ ๗๙๑ ๑๖๐, ๐๕๕ ๗๕๖ ๓๔๕, ๐๘๑ ๙๘๐ ๒๗๗๒, ๐๕๕ ๗๑๐ ๑๗๗
โทรสาร	๐๕๕ ๗๗๔ ๖๐๙
อีเมลล์	chompuphukha@yahoo.com
เว็บไซต์	www.chompuphukha.com
บิดา	นายจันเรื่อง แซ่เต็น
มารดา	นางเชิง แซ่เต็น
ครอบครัว	สมรสกับนางฟามเพื่อย แซ่เต็น มีบุตรธิดาด้วยกันทั้งสิ้น ๕ คน คือ

๑. นางสาวนันทิยา แซ่เต็น
๒. นายนันทวัฒน์ แซ่เต็น
๓. นายปิยะพงศ์ แซ่เต็น
๔. นายมนตรี แซ่เต็น
๕. นายนันทวัฒน์ แซ่เต็น

ชีวิตและการทำงาน

เครื่องเงิน เป็นเครื่องประดับที่ก้าวผ่านยุคสมัยมายาวนาน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาช่างฝีมือจากรุ่นสู่รุ่น อนุรักษ์สืบทอดลวดลายเก่าแก่โบราณในแต่ละท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเอาไว้ได้อย่างดี รวมไปถึงหัตถกรรมเครื่องเงิน **"ชมพุกุคา"** ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวเขาชาวเผ่าอิวเมี่ยน(เย้า) ซึ่งเชี่ยวชาญงานหัตถกรรมในครัวเรือนและนิยมนำโลหะเงินมาทำเป็นเครื่องประดับตกแต่งชุดประจำเผ่าอย่างงดงามเพื่อปกป้องภรรยาและผู้สวมใส่ สามารถสร้างสรรคูปแบบลวดลายเฉพาะตัวคือ **ลายสี่เส้ากระดุกูง** ซึ่งต่อมาได้พัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์เครื่องเงินชมพุกุคาแห่งจังหวัดน่าน

ครุภมล แซ่เต็ง คือผู้บุกเบิกสร้างชื่อเสียงเครื่องเงินชาวเขาเผ่าอิวเมี่ยนจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและได้รับเชิดชูเกียรติให้เป็นหนึ่งในกลุ่มครูช่างผู้สาคิดงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินประจำศูนย์ศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นอกจากนั้น ยังเป็นผู้รวบรวมช่างผู้ผลิตเครื่องเงินชาวไทยภูเขาให้เป็นกลุ่มก้อน สามารถขยายการผลิตและจัดหาตลาดรองรับอย่างเป็นระบบในนาม **"กลุ่มเครื่องเงินชมพุกุคา"** ที่มีบทบาทอย่างสูงในการเผยแพร่งานหัตถกรรมเครื่องเงินแบบฉบับเมืองน่าน

ครุภมลกับคอลเลคชั่นส่วนตัว
ที่ภาคภูมิใจ
Khru Kamol proudly displays
his private silver collection.

ครุศิลป์ของแผ่นดิน... เครื่องเงิน

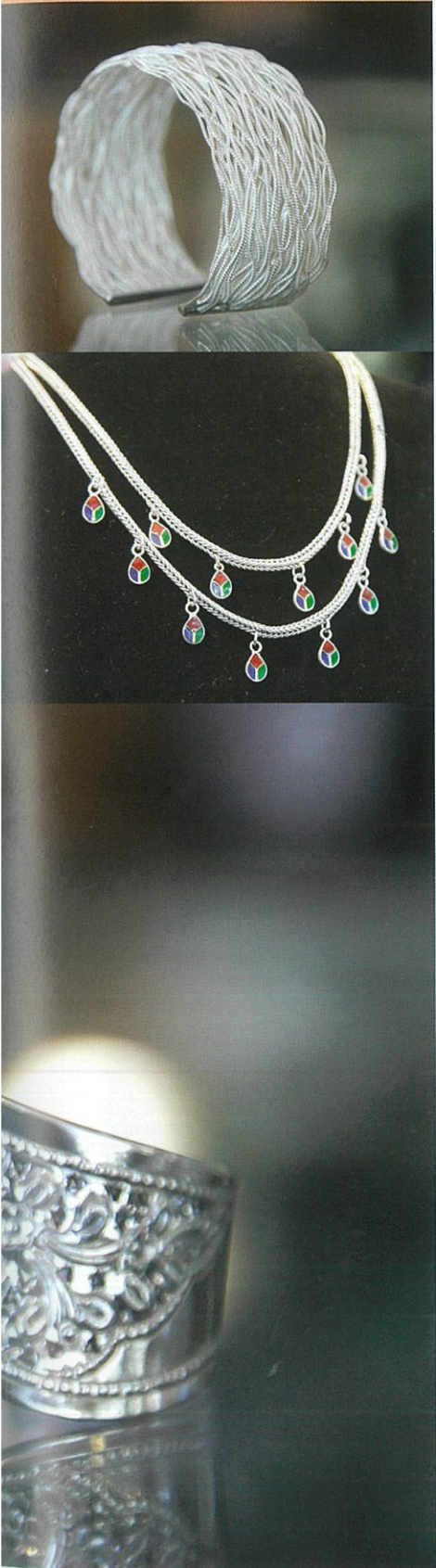

สร้อยเก้าสาย ... เอกลักษณ์
งานสร้างสรรค์ประจำตัวครุภม
The nine-ply neckcace ...
Khru Kamol's signature creation.

ปิ่นปักผม (ซ้าย) และกำไลของกลุ่มเครื่องเงินหมพุกคา.....
Exquisite hairpin (left) and bangles (right) from Chompu Phukha Silver Group.

ความงามวิจิตร
ของเครื่องเงินชมพุกา
Intricate beauty of
Chompu Phukha Jewellery.

ครุกลม เกิดบนดอยปางแก อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เมื่อพ.ศ.๒๔๙๐ ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๑๑ ครอบครัวได้อพยพลงจากดอยมาพำนักอยู่ที่ศูนย์อพยพชาวบ้านป่ากลาง ตำบลป่ากลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน ในวัยเยาว์ ครุกลมทำงานรับจ้างทำไร่ทำสวน รวมทั้งเป็นเด็กท้ายรถบรรทุกรับ-ส่งสินค้าระหว่างตัวอำเภอ กับจังหวัด มีรายได้เพียงวันละ ๕-๑๐ บาท

เมื่อโตเป็นหนุ่มครุกลมเปิดร้านขายถ้วยเตี้ยขึ้นภายในหมู่บ้าน และด้วยความขยันหมั่นเพียรได้เจียดเวลาช่วงบ่ายวันละ ๒-๓ ชั่วโมงไปทำผลิตภัณฑ์เครื่องเงินเป็นอาชีพเสริมรายได้ โดยเรียนรู้วิชาช่างมาจากผู้อาวุโสในครอบครัวและฝึกฝนจนสามารถพัฒนาฝีมือมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำเครื่องเงินที่เป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่าคือสร้อยลายสี่เส้ากระดูกงู

ปีพ.ศ. ๒๕๑๗ ตลาดเครื่องเงินชาวเขาของเมืองน่านขยายตัวอย่างมาก ครุกลมจึงได้ชักชวนชาวบ้านป่ากลางมาฝึกเป็นช่างเครื่องเงินทำให้สามารถผลิตสินค้าได้เป็นจำนวนมากและนำไปฝากขายถึงจังหวัดเชียงใหม่จนมีผู้สนใจมาว่าจ้างให้ทำสร้อยเงิน ๙ สาย จำนวน ๓ เส้น ซึ่งต่อมาสร้อยดังกล่าวถูกนำไปทูลเกล้าถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ตามหาช่างเงิน จนในที่สุดครุกลม ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ทำงานถวายในฐานะครุผู้สาธิตการทำเครื่องเงินชาวไทยภูเขาประจำศูนย์ศิลปาชีพพิเศษฯ ที่เพิ่งตั้งขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๑๙ ทำให้เครื่องเงินน่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศมานับแต่นั้น

ครุกลมถวายงานรับใช้ในโครงการศิลปาชีพพิเศษฯ จนถึงปีพ.ศ. ๒๕๒๔ จึงกราบบังคมทูลลาออกมาประกอบอาชีพในบ้านเกิดและชักชวนคนในหมู่บ้านที่แต่เดิมทำไร่เลื่อนลอยไม่เป็นหลักแหล่งให้มารวมเป็นกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเงินด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยจนมีกำลังการผลิตเพียงพอต่อความต้องการของตลาดในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๒๘-๒๕๓๒ ซึ่งเป็นยุคที่เครื่องเงินเมืองน่านรุ่งเรืองที่สุด

หลังจากนั้นอาชีพทำเครื่องเงินที่เดิมจำกัดอยู่เฉพาะชาวไทยภูเขาได้เริ่มขยายกิจการสู่คนพื้นราบต่อยอดให้คนรุ่นหลังที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการผลิตเครื่องเงินให้ได้รูปแบบสวยงามทันสมัยมากยิ่งขึ้น และต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๓๔ ครุกลมได้รวบรวมกลุ่มผู้ประกอบการหัตถกรรมฝีมือเครื่องประดับเงิน เย็บปักประดิษฐ์และสิ่งทอ จัดตั้งขึ้นเป็น **“ศูนย์เครื่องเงินชมพุกาและหัตถกรรมเมืองน่าน”** เพื่อไม่ให้ผู้ค้าถูกเอารัดเอาเปรียบด้านการตลาดจากพ่อค้าคนกลาง

ปัจจุบันหัตถกรรมเครื่องเงินของจังหวัดน่านไม่เพียงแต่ได้รับความนิยมในหมู่คนไทย แต่เป็นสินค้าส่งออกที่ทรงคุณค่า ได้รับความนิยมแพร่หลาย จนสร้างความทรงจำในหมู่คนทั่วไปว่า

“นึกถึงเมืองน่าน ต้องนึกถึงเครื่องเงิน”

❖ การสร้างสรรค์และงานชิ้นเอก ❖

สร้อยเก๋าสาย ที่ครูกลมสร้างขึ้นโดยไม่ทราบมาก่อนว่าจะไปถึงพระเนตร พระกรรณสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นั้น เป็นสร้อยเงินแบบฉบับดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอิวเมี่ยนที่เรียบง่ายแต่เมื่อประกอบกันขึ้นเป็นสายสร้อยแล้วกลับงดงามอย่างยิ่ง

กรรมวิธีการผลิตในเวลานั้นเป็นงานทำมือแบบโบราณทุกขั้นตอน โดยขึ้นรูปด้วยเส้นเงินที่นำมาดักเป็นลวดลายกระดุกงูสี่เส้าแล้วนำสร้อยทั้ง ๔ สายมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันเป็นเส้นเดียว เมื่อสวมใส่จะมีความงามเรียบหรูจากระยะห่างของช่องไฟระหว่างสายสร้อยที่ออกแบบจัดวางอย่างลงตัว

นับแต่นั้นสร้อยเก๋าสายก็กลายเป็นเอกลักษณ์งานสร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องเงินประจำตัวครูกลม และเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าไปเป็นวิทยากรสาธิตการทำเครื่องเงินและเครื่องทองของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตามพระราชปณิธานในการส่งเสริมและฟื้นฟูการผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านทั่วประเทศ เพื่อให้ราษฎรมีรายได้เสริมและสามารถอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแต่โบราณอันเป็นสมบัติล้ำค่าของประเทศชาติให้คงอยู่ต่อไป

พ.ศ. ๒๕๒๑ มีการก่อสร้างอาคารศิลปาชีพขึ้นในสวนจิตรลดาฯ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนศิลปาชีพแขนงต่างๆ ครูกลมได้ถวายงานร่วมกับช่างเงินชาวเขาอีกสองคนและตามเสด็จฯ ไปสาธิตวิธีการทำเครื่องเงินตามภูมิภาคต่างๆ ทำให้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้เทคนิคการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยและพัฒนาฝีมือจนเกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น

เมื่อครูกลมกราบบังคลทูลลากลับไปประกอบอาชีพช่างเครื่องเงินที่บ้านปากกลาง อำเภอปัว ในปีพ.ศ. ๒๕๒๔ ก็ได้นำวิชาความรู้จากส่วนกลางไปปรับปรุงสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น แต่ยังคงรักษาสืบทอดกรรมวิธีทำสร้อยเก๋าสายแบบดั้งเดิมต่อไป แม้จะใช้เครื่องมือสมัยใหม่ในกระบวนการผลิตแล้วก็ตาม

ปัจจุบันศูนย์เครื่องเงินชมพูกาฯ ได้พัฒนาต่อยอดงานสร้อยเก๋าสายให้เป็นเครื่องประดับที่มีประโยชน์ใช้สอยหลากหลายยิ่งขึ้น ทำให้เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่ทรงคุณค่าและได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง

นอกจากเครื่องประดับแล้วครูกลมยังได้ออกแบบจัดทำเครื่องเงินประเภทเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันหลากหลายรูปแบบด้วย เช่น สลุงขัน พาน กระบายช้อน รวมถึงตะกร้าเงินสานและเงินฉลุลายตามแบบโบราณ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นของสูงค่า หายาก ราคาแพงไปแล้ว เนื่องจากราคาวัตถุดิบเงินสเตอร์ลิงปรับตัวสูงขึ้นมากเช่นเดียวกับราคาทองคำในตลาดโลก ดังนั้นงานศิลปะเครื่องเงินขนาดใหญ่น้ำหนักมากจึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องสั่งทำเป็นพิเศษเท่านั้น

บน / Top

ครูกลมกำลังแนะวิธีการ

ดักสร้อยเก๋าสายให้กับลูกศิษย์

Khru Kamol coaches a student.

ล่าง / Bottom

นำดอกไม้เงินมาประดับบนสร้อย

เพื่อสร้างความโดดเด่น เพิ่มมูลค่า

Silver floral motifs enhance the beauty of the necklace.

สร้อยเก้าสาย ประดับดอกไม้เงิน
ผลงานอันภาคภูมิใจของครูกลม
The nine-ply necklace decorated
with silver flowers ... one of
Khru Kamol's masterpieces.

← ถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสืบสานงานศิลป์ →

ครูกลม แซ่เต็งเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่เพียงแต่ฝึกฝนในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิควิชาช่างเครื่องเงินเครื่องทองตลอดเวลาเท่านั้น หากยังให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ความรู้เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเชิงช่างของบรรพบุรุษชาวเขาเผ่าอ้าวเมียนด้วยความมุ่งมั่น จนสามารถสร้างศิษย์รุ่นหลังที่มีฝีมือออกไปประกอบอาชีพจำนวนมาก

นอกจากก่อตั้งกลุ่มเครื่องเงิน รวบรวมชาวไทยภูเขาอำเภอบัวเข้ามารับการฝึกอบรมฝีมือช่างที่บ้านห้วยสะนาวอย่างจริงจังตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๒๖ แล้ว ครูกลมยังเป็นผู้ริเริ่มพัฒนารวมวิธีการผลิตและรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินให้ทันสมัยสอดคล้องกับรสนิยมและความต้องการของตลาดอยู่ตลอดเวลา โดยนำเครื่องจักรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับกรรมวิธีโบราณในขั้นตอนการหลอมเงิน การใช้เครื่องมือเป่าเปลวไฟเชื่อมประสานเงิน รวมทั้งนำเครื่องรีดเงินมาใช้ในกระบวนการผลิตเครื่องเงินเป็นรายแรกของจังหวัดน่าน

ความรู้ใหม่ๆ หลายเรื่อง ครูกลมได้มาจากช่วงที่ตามเสด็จไปสาธิตการทำเครื่องเงินเครื่องทองชาวเขาตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศร่วมกับครูช่างสาขาอื่นๆ ประจำศูนย์ศิลปาชีพฯ

“ตอนนั้นต้องบอกว่าเป็นโอกาสในชีวิตที่ดีที่สุดของผม เพราะได้แลกเปลี่ยนความรู้กับช่างฝีมือระดับสุดยอดในตระกูลช่างสิบหมู่ครบทุกประเภท แม้แต่ในกลุ่มช่างเครื่องเงินปราชญ์แต่ละท้องถิ่นท่านก็มีเทคนิควิธีการแตกต่างกันไป เรียกว่าเราต่างก็เป็นครูซึ่งกันและกัน จากช่างหลายแนวทางเหล่านั้น บางที่ผมเป็นอาจารย์ บางวันผมเป็นลูกศิษย์ ทำอย่างนี้หลายปีก็เก่งขึ้น”

การดึงเส้นลวดให้ได้ขนาดเท่าแบบที่กำหนด และการประกอบชิ้นส่วนลวดลายตามกรรมวิธีดั้งเดิม
Traditional process in making Chompu Phuka silver jewellery.

กำไลเงินชาวเขา ตกแต่ง
และตอกลายแบบดั้งเดิม
อย่างมีเอกลักษณ์
Silver bangle in
traditional hill tribe design.

ความรู้เรื่องเครื่องจักรและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิตเครื่องเงิน ครูกลม ก็ได้
รู้เห็นมาในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เอง ทั้งยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น
ด้วยความชาญฉลาดและมองการณ์ไกล โดยเฉพาะความพยายามที่จะสร้าง
ช่างฝีมือเพื่อสืบทอดงานศิลปะเครื่องเงินชาวไทยภูเขาให้มีสูญหายไป

นับได้ว่าครูกลม แซ่เต็ง เป็นบุคคลแรกที่จุดประกายสืบสานงานเครื่องเงินของ
จังหวัดน่านพร้อมทั้งผลักดันให้ผลิตภัณฑ์เครื่องเงินน่านเป็นที่รู้จักในตลาด
เครื่องเงินระดับประเทศและระดับสากล สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้สู่
จังหวัดน่าน รวมทั้งช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวเมืองน่านได้อย่างดี

ปัจจุบันปราชญ์ชาวบ้านผู้นี้ ยังทำหน้าที่เป็นครูสาธิตประจำศูนย์เครื่องเงิน
ชมพุกุคาฯ และร้านเครื่องเงินในโรงแรมชมพุกุคา อำเภอบัว จังหวัดน่าน ซึ่งเป็น
กิจการส่วนตัว

ปัจจุบัน “ศูนย์เครื่องเงินชมพูกุคาและหัตถกรรมเมืองน่าน” เป็นสถานที่ผลิต รับซื้อและรับฝากขายสินค้าหัตถกรรม งานฝีมือต่างๆ จากชาวเขาและชาวบ้าน ทั่วทั้งจังหวัดน่านโดยมีสมาชิกหรือช่างฝีมือ ที่รับงานของศูนย์ฯ ไปประกอบการ จำนวนมาก นอกจากนี้ ศูนย์ฯ ยังอบรมความรู้ฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชน กว่า ๒๐๐ ครอบครัว สร้างรายได้เฉลี่ยกว่า ๕,๐๐๐ บาทต่อครอบครัวต่อเดือน

กรรมวิธีในการทำเครื่องเงินชมพูกุคา มีขั้นตอนดังต่อไปนี้:

ขั้นตอนที่ ๑ การหลอม

นำเงินเม็ดหรือเหรียญเงินมาหลอมในเบ้าหลอม แล้วหล่อให้เป็นแท่งเงินตามขนาด ที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ ๒ การรีดขึ้นรูป

รีดแท่งเงินให้เป็นแผ่นบางๆ ด้วยค้อนและทั่งเหล็ก หรือเครื่องรีดแล้วตัดเป็น เส้นยาวตามขนาดที่ต้องการ ขั้นตอนนี้หากเนื้อเงินยากแก่การขึ้นรูปต้องนำไป เผาไฟให้ร้อนอีกรอบ เพื่อให้เนื้อเงินอ่อนตัวลง แล้วนำไปขึ้นรูปต่อ

ขั้นตอนที่ ๓ การดึงเส้นลวดเงิน

นำแผ่นเงินที่รีดเป็นแผ่นบางๆ เรียบร้อยแล้ว มาดึงให้เป็นเส้นลวดขนาดเล็ก ตามที่กำหนดเพื่อนำไปดัดเป็นสร้อยรูปแบบต่างๆ

ขั้นตอนที่ ๔ การพันเส้นลวดและการถัก

เป็นการพันเส้นลวดเงินให้เป็นห่วงวงกลมด้วยอุปกรณ์ยึดม้วนเส้นเงินไม่ให้พันกัน ระหว่างการหมุนขึ้นรูปห่วงวงกลม เส้นลวดเงินที่ได้นี้จะมียางขนาดสม่ำเสมอ กัน จากนั้นนำมาดัดเป็นโซ่และถักเป็นลวดลาย

ขั้นตอนที่ ๕ การตอกหรือแกะลาย

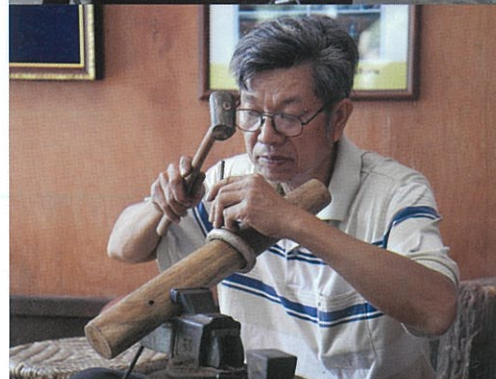
การขึ้นรูปเครื่องเงินเป็นรูปพรรณยังมีขั้นตอนการตอกลาย โดยนำแผ่นเงินวางทาบ ไว้บนแผ่นขี้ผึ้งหรือขี้ผึ้ง จากนั้นตอกกลดลายเป็นรูปต่างๆ ตามต้องการ เช่น รูปดอกไม้ ต้นไม้ หรือรูปสัตว์ เมื่อตอกลายเรียบร้อยแล้วจะนำแบบที่ตอกลาย ไปเชื่อมและดัดให้เข้ารูปที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ ๖ การเชื่อมประสาน

ระหว่างขั้นตอนการถักลายจะใช้น้ำประสานเงินเป็นตัวเชื่อมเส้นลวดร้อยต่อกัน อย่างประณีต ขั้นตอนนี้ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในการใช้น้ำประสาน และความคุมความร้อนด้วยเปลวไฟจากโถน้ำมันระหว่างการเชื่อมชิ้นงาน

ขั้นตอนที่ ๗ การขัดและตกแต่งผิว

เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญที่สุดเมื่อทำรูปพรรณเสร็จแล้ว ช่างเงินจะขัดและ ตกแต่งผิวเครื่องเงินให้เป็นเงางามด้วยความพิถีพิถัน โดยขัดด้วยแปรงทองเหลือง ในน้ำมะขามเปียกผสมผงหินขัด

ครุศิลป์ของแผ่นดิน... เครื่องเงิน

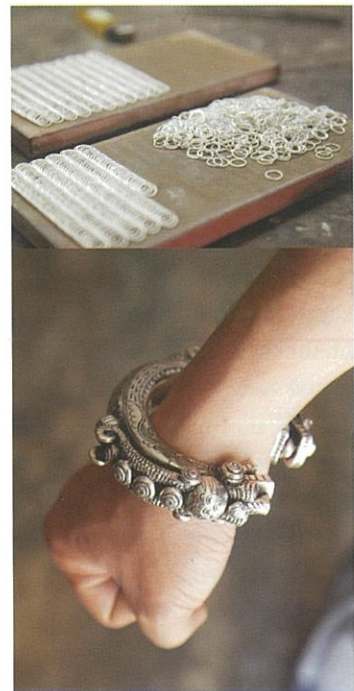
❖ กรรมวิธีในการผลิตเครื่องเงินชมพุกา ❖

ความพิเศษที่ทำให้เครื่องเงินเมืองน่าน โดยเฉพาะเครื่องเงินชมพุกา แตกต่างจากที่อื่นคือเนื้อเงินบริสุทธิ์กว่า ด้วยมีธาตุเงินผสมอยู่สูงถึง ๙๔ - ๙๘ เปอร์เซ็นต์ มากกว่าค่าเฉลี่ยสากลที่ ๙๒.๕ เปอร์เซ็นต์ จังหวัดน่านจึงได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงินที่มีคุณภาพมาตรฐานในระดับโลก

ปัจจุบันเครื่องเงินเมืองน่านแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ ตระกูลช่างกลุ่มหลวงพระบางที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และยังมีสืบทอดวิชาช่างต่อเนื่องมาถึงทุกวันนี้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในเรื่องเครื่องใช้ประจำวัน เช่น เขียนหมาก ขันน้ำ ฟานรอง กลุ่มที่สองคือตระกูลช่างชาวไทยภูเขาที่นำโดยครูกลม แซ่เต็ง ถิ่นในในกลุ่มเครื่องประดับ ส่วนกลุ่มสุดท้ายเป็น กลุ่มโรงงานซึ่งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ล้วนๆ

สำหรับการผลิตที่ศูนย์เครื่องเงินชมพุกาฯ เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคสมัยใหม่และกรรมวิธีแบบชาวเขาที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพเนื้อเงิน มีรูปแบบสวยงาม มีความคิดสร้างสรรค์ และคุณภาพฝีมือที่ละเอียดอ่อนประณีตไม่เหมือนใคร

ศูนย์เครื่องเงินชมพุกาฯ ซึ่งได้ชื่อมาจากพันธุ์ไม้หายากใกล้สูญพันธุ์ที่มีแหล่งกำเนิดเพียงแห่งเดียวที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอบัว จังหวัดน่าน ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๙ จากการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพด้านหัตถกรรมฝีมือเครื่องประดับเงิน เย็บปักประดิษฐ์และสิ่งทอ จำนวน ๕๒ คน เพื่อดำเนินการผลิตและการตลาดสินค้าหัตถกรรมชาวเขาทั้งหมดไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และส่งเสริมอาชีพชาวไทยภูเขาให้มีรายได้มั่นคงพร้อมทั้งสามารถพัฒนารูปแบบให้หลากหลาย ตอบสนองความต้องการของตลาดได้มากยิ่งขึ้น

การทำเครื่องเงินภายในศูนย์ฯ
Activities at the Centre
(right and below)

